

**MACHIAVELISMUL CA OBIECT DE STUDIU
AL PSIHOLOGIEI CONTEMPORANE***Liudmila ANȚIBOR***CZU: 159.9:316.6**mantsibor@mail.ru

În societatea contemporană, caracterizată de crize și instabilitate, știința psihologică se confruntă cu o serie de provocări legate de perspectivele de evoluție ulterioară a societății. Alegerea în favoarea unei sau altei strategii de evoluție depinde, în mare măsură, de viziunile despre lume, scenariile personale, precum și de valorile morale și spirituale ale indivizilor. În mod evident, succesul social și realizările profesionale înalte deseori implică anumite riscuri. În acest context, ne întrebăm: cât de mult aceste realizări implică și riscul pierderii propriei individualități? Autorealizarea, așa cum arată rezultatele mai multor cercetări psihologice, nu se produce fără realizarea propriilor idealuri și valori, iar noile condiții social-economice solicită exigențe din ce în ce mai înalte în raport cu ceea ce ar putea fi considerată o persoană de succes. Mai mult chiar, uneori aceste exigențe sunt contradictorii, iar în asemenea condiții social-economice dificile se intensifică și mai mult numărul situațiilor de manipulare a conștiinței sociale și individuale, manipularea fiind unul din instrumentele prin care se creează situații de deusolare în câmpul social-normativ. Deosebit de actual este acest fapt în societatea informațională modernă, în care evoluează rapid diverse tehnologii de „inginerie troiană”, virtualizare a realității, modificare a „imaginii reale a lumii” și programare a comportamentului social în vederea „corectării” acestora.

Principalele pârghii de manipulare în societatea actuală le dețin mijloacele de informare în masă (în mod special, televiziunea), care, prin diverse imagini și simboluri (audio-video), deconstruiesc și obiectivează lumea interioară a indivizilor. În formarea „imaginii despre lume”, generația în creștere trebuie să cunoască faptul că, în condiții de „neglijență și falsificare informațională” se produce deconstrucția de sensuri („haosul de sensuri”) și mitologizarea reprezentărilor precum că, „acolo”, „undeva” este mult mai bine. În consecință, lumea interioară a indivizilor se haotizează, urmare a confruntării cu „matrici psihologice” inconsistente și incoerente, ce exprimă tendințele destructive ale conștiinței sociale actuale.

Abordarea manipulatorie este un element important în tradiția multor societăți culturale și o componentă esențială a culturii profesionale în diverse domenii. În toate timpurile, oamenii erau interesați de caracteristicile pe care trebuie să le aibă individul, care ar putea să dețină un control eficient asupra altora și să-i influențeze. În căutarea răspunsului la aceste întrebări, cercetătorii care au investigat fenomenul liderismului și capacitatea de concurență a indivizilor apelau la lucrarea ilustrului gânditor renescentin N.Machiavelli (1469-1527), el fiind primul autor care a identificat drept obiect de analiză *omul social* – omul activ, implicat și ambițios, de asemenea și care

ar fi caracteristicile esențiale pentru definirea personalității unui principe.

Cel mai controversat aspect al teoriei despre machiavelism se referă la ideile inițiale privind esența exclusiv distructivă a fenomenului machiavelismului pentru dezvoltarea societății și a individului în particular. În pofida ideilor larg răspândite privind caracterul cinic și amoral al doctrinei sale, Machiavelli a fost un om realist și pragmatic, care conștientiza contradicțiile dintre morală și viața politică în realitate. Machiavelli și-a fundamentat analizele sale, sprijinindu-se pe legitățile naturii și explicațiile privind sistemul de conducere a statului. Gânditorul florentin a dezvoltat ideea, oarecum recunoscută, privind crearea unui sistem constructiv de funcționare a statului, care să țină cont de natura psihică și socială a individului și de rolul pe care îl are acesta în istoria umanității. O personalitate cu o voință puternică este capabilă să se adapteze în anumite condiții socioeconomice și în acest fel să atingă rezultatul dorit și scopul propus, ceea ce în consecință îi demonstrează superioritatea în raport cu ceilalți.

În literatura de specialitate, se constată interpretări contradictorii cu referire la fenomenul machiavelismului. Pe de o parte, *machiavelismul este văzut ca o trăsătură de personalitate, ce asigură succesul adaptării psihosociale*, pe de altă parte – *ca una dintre cauzele ce provoacă disfuncții sociale*. Rezultatele studiilor empirice demonstrează că tendințele machevialice se activează în situații de stres și instabilitate, oferind posibilitate indivizilor să facă față unor asemenea situații. Alte cercetări consideră că indivizii cu un nivel înalt de machevialism pot fi caracterizați de capacități volitive, inițiativă și competențe în manipularea relațiilor sociale [1, 2] ș.a. În același timp, un machiavelism accentuat poate duce la tulburări psihice. Unele cercetări au ajuns la concluzia că tendințe machevialice accentuate se întâlnesc la persoanele cu tulburări psihice de personalitate [3] ș.a.

În definirea noțiunii de „persoană machevialică”, una din caracteristicile de bază este tocmai *tendința de manipulare a persoanei*. De aici reiese că noțiunile „persoană machevialică” și „manipulare” practic ar fi similare. Totuși, noțiunea de „machiavelism” se referă la o arie mai largă de semnificație. Luând în considerare opțiunile semantice oferite de tezaurul limbii, se constată următoarea consecutivitate de termeni: machiavelism = intelect machevialic = manipulare = persoană machevialică. „Machiavelismul” este un fenomen istoric, ce exprimă manifestările lumii exterioare, pe când „persoana machevialică”, ca o manifestare a „omulețului din noi înșine”, reflectă lumea noastră interioară. „Manipularea” presupune o stare tranzitorie, așa cum are „ieșiri” atât spre lumea interioară, cât și spre cea exterioară. „Intelectul machevialic” este un concept mai larg și necesită a fi analizat ca un ansamblu de capacități cognitive care asigură atât revizuirea progresivă a celor mai optime strategii necesare pentru reușita socială, cât și obținerea de către individ a succesului în diverse situații sociale concrete.

În baza legității privind logica dezvoltării științei și activității științifice ca un sistem unitar, se constată trei direcții generale de studiu al fenomenului

machiavelismului în psihologie (cognitivă, socială și individuală). Direcția cognitivă de studiu se referă la *doctrina* lui Machiavelli, cea socială analizează *modul de interpretare* a acestei doctrine în contextul socioistoric, iar cea individuală implică însăși istoria vieții lui Machiavelli.

Modelul dual de abordare a manipulării, care diferențiază două tipuri: manipulare „externă” și manipulare „internă”, demonstrează aceeași dualitate și în interpretarea fenomenului machevialismului, cu atât mai mult cu cât originea conceptului își are rădăcinile chiar în lucrarea lui Machiavelli, ca și, de altfel, în evoluția contextului social-istoric. Multitudinea de interpretări ale lucrării lui Machiavelli deseori implică un caracter evaluativ. Analiza conținutului lucrării a arătat că, în pofida opiniilor generalizate privind cinismul amoral al lui Machiavelli, autorul a fost, de fapt, destul de realist și pragmatic, prezentând contradicțiile dintre morală și politică.

În ceea ce privește fenomenul machiavelismului, trebuie să ținem cont de faptul că analiza conceptualizării fenomenului trebuie realizată în contextul istoric specific și, din acest punct de vedere, evaluarea acestuia necesită o abordare critică și obiectivă pentru a identifica atât aspectele pozitive, cât și cele negative ale fenomenului investigat, precum și limitele pe care le comportă prin raportare la problemele politice și psihologice actuale. În prezent, fenomenul este conceptualizat prin evidențierea mai mult a aspectelor negative, care distorsionează sensul inițial atribuit machiavelismului. Acest fapt explică tendințele contradictorii în cercetarea empirică a fenomenului în domeniul psihologiei.

Baza metodologică a studiului machiavelismului în psihologie o constituie principiul istoric, fundamental în analiza esenței lumii interioare a individului (viziunea despre lume), al așa-zisului individ definit ca machiavelist. Principiul prevede realizarea analizei în funcție de reprezentările social-istorice dominante în societate la o anumită etapă istorică, fiind orientat spre cunoașterea lumii și a fenomenelor în evoluție și în corespundere cu schimbările cardinale care se produc în timp. Fenomenul machevialismului trebuie studiat în corespundere cu principiile de bază din psihologia contemporană, folosind perspective teoretice, precum analiza sistemică, principiul determinismului, concepția privind toleranța persoanei la incertitudine în procesul de luare a deciziilor ext.

Se evidențiază și faptul că procesul de reflecție metodologică privind bazele psihologiei, specifică gânditorilor de la sfârșitul perioadei clasice, contribuie la conștientizarea de către psihologi a contradicțiilor interne din cadrul științei psihologice privind înțelegerea machiavelismului ca un fenomen cu implicații la nivel intrapersonal și interpersonal. În acest fel, este fundamentată necesitatea unui studiu multidisciplinar al fenomenului machevialismului în psihologie.

Deci, evidențierea componentelor intra- și interpersonale conduce în mod inevitabil către ideea că machiavelismul, ca fenomen psihologic, nu poate fi analizat în profunzime, dacă se ia în considerare doar „personalitatea machiavelică”. Studiul machiavelismului este în conexiune cu problema fundamentală a psihologiei vieții

cotidiene – înțelegerea, adică formarea sensurilor care exprimă raportarea valorică a subiectului la lumea înconjurătoare. Reflectarea profundă asupra problemelor sociale, interpersonale și intrapersonale îi oferă individului posibilitatea de a găsi căi posibile pentru dezvoltarea sa. Pentru realizarea cercetării – identificarea limitelor psihosociale ale fenomenului manipulării umane ca punct de plecare în elaborarea concepției privind formarea valorilor și înțelesurilor sociale, a unui gen de imunitate valoric-semantică a subiectului în confruntarea cu tehnologiile de manipulare, se propune un set complex de acțiuni, destinate pentru toți actorii procesului educațional.

Referințe:

1. ЛАРИНА, А.Д. Подходы, установки и перспективы в исследовании макиавеллизма. В: *Вопросы психологии*, 2010, № 3, сс. 75-83.
2. CHRISTIE; R., GEIS F. *Studies in machiavellianism*. New York: Academic Press, 1970.
3. JAKOBWITZ; S., EGAN; V. The dark triad and normal personality trait. In: *Pers. and Indiv. Diff.* 2006, vol. 40, no. 2, pp. 331-339.